

*Мр Јелена С. Перовић,
асистент Економског факултета, Београду*

Тумачење уговора према конвенцији УН о међународној продаји робе

Уводна разматрања. Када су одредбе уговора јасне и недвосмислене тако да су стране сагласне у погледу њиховог смисла и домашаја, суд се не упушта у тумачење и таква воља уговорних страна мора се поштовати. До потребе тумачења може доћи када уговор садржи одредбу која је двосмислена, нејасна или неодређена¹⁾; оно ће бити неопходно и у случају када су уговорне одредбе довољно јасне саме по себи али су међусобно у контрадикцији, односно када постану нејасне у контексту општег смисла и значења уговора. Одређење тачног значења одредаба једног уговора може се показати нужним приликом оцене његове пуноважности, измена, домашаја уговорних обавеза, његовог извршења односно неизвршења и могућности раскида.

У међународним уговорним односима, могућности неспоразума између уговорних страна посебно су изражене, како због тога што уговорници припадају различитим правним системима, са различитим културама, схватањима и често различитим језиком, тако и због услова и начина њихове комуникације. Узимајући у обзир ове тешкоће, Конвенција УН о уговорима о међународној продаји робе (Бечка конвенција) уврстила је у своје одредбе и правила која се односе на тумаче-

1. Тако на пример, може се поставити питање да ли се обавеза дужника састојала у постизању одређеног циља (облигација резултата) или се она пак, састојала у предузимању неке радње с дужном пажњом, без обзира на остварење крајњег резултата (облигација средства).

ње уговора; као таква, она представљају значајан фактор остваривања једнообразне примене Конвенције.

Критеријуми тумачења у упоредном праву. У упоредном праву, у погледу критеријума тумачења уговора традиционално се примењују два метода: субјективни, према коме се тумачење своди на истраживање заједничке воље уговорних страна²⁾, и објективни, који у први план ставља спољне, објективне критеријуме као што је разумно лице, добра вера (*reasonable person, good faith*), и сл³⁾. Сукоб субјективног и објективног метода тумачења у овој материји обележио је правну историју Европе⁴⁾.

С једне стране, субјективни критеријум, проистекао из класичног метода инспирисаног аутономијом воље, своје утемељење налази у теорији воље⁵⁾ и при тумачењу уговора пажњу усмерава на намеру уговорних страна. Судија је, у поступку тумачења, само »слуга воље уговорника и зато, он мора пронаћи оно што су уговорници хтели, њихову праву вољу, њихову унутрашњу вољу«⁶⁾ У том смислу, Savigny ће рећи: *«Ми морамо њос.маїраїи намеру као једину значајну и ефектив-*

2. Субјективни критеријум тумачења у упоредном праву је најприхваћенији као примарни критеријум. Његово основно полазиште да уговор треба интерпретирати у складу са намером уговорних страна, често је допуњавано формулацијом да се "не треба задржавати на дословном значењу употребљених израза". У том смислу, в., француски Грађански законик, чл. 1156; белгијски Грађански законик чл. 1156; Грађански законик Луксембурга. В. и, чл.1156; немачки *БГБ*, чл.133; аустријски *АБГБ*, чл. 914; италијански Грађански законик, чл.1362; грчки Грађански законик, чл.173 и чл.220; шпански Грађански законик, чл.1281; швајцарски Законик о облигацијама, чл.18; југословенски Закон о облигационим односима, чл.99; UNIDROIT Принципи, чл.4.1.1; Принципи европског уговорног права, чл.5:101(1).
3. Објективни критеријум тумачења потиче из *common law* система. У енглеском праву, оновни задатак суда који тумачи уговор закључен у писменој форми, огледа се у откривању намере уговорника путем писмених изјава које ту намеру изражавају. Традиционално, енглеско право полази од интерпретације термина употребљених у уговору и не дозвољава потрагу за претпостављеном намером уговорника, изван документа у коме је садржан њихов споразум. Намера уговорника мора бити утврђена на основу текста уговора; сами уговорници не могу путем директних доказа доказивати да је њихова стварна намера у несагласности са одредбама уговора. Тај основни принцип објективног критеријума јасно је илустрован у случају *British Movietonews, Ltd, v. London and District Cinemas, Ltd*, који је решавао Апелациони суд 1951. Више о томе, Anson's Law of Contract, Clarendon Press Oxford, 1979, стр.148 и даље; P.D.V.Marsh, Comparative Contract Law, England, France, Germany, Gover, 1994, стр. 38. О овом питању у енглеском и ирском праву, O. Lando, H. Beale, Principles of European Contract Law, Kluwer, The Hague/London/Boston, 2000, стр. 287-291. У суштини, правило *The parol evidence rule* забрањује да се узме у обзир сваки споразум, усмени или писмени, који није у сагласности са писменом исправом путем које су стране дефинитивно изразиле своју сагласност. У том смислу, овај термин изложен је оштрим критикама у доктрини, која га оцењује неодговарајућим - "*This so-called rule (as aptly named as the Holy Roman Empire)...*", J.O.Honnold, Uniform Law for International Sales, Third Edition, Kluwer Law International, 1999, стр.109; у сличном смилу и С. Witz, нав. дело, стр.71. О правилу *The parol evidence rule* и његовим изузецима, детаљно, G.H.Treitel, An outline of The Law of Contract, London, 1995, стр. 67-77; E. Allan Farnsworth, Contracts, 1982, Little, Brown&Company, Boston-Toronto, стр. 447. и даље.

ну чињеницу; чак и онда када је она унутрашња и невидљива, нама је појребан знак пуишем кога ћемо је прекознаити⁷⁾. С друге стране, објективни критеријум пресудни значај види управо у том »знаку«, у једној спољној, објективној чињеници каква је изјава воље. Полазећи од теорије изјаве⁸⁾, објективни критеријум своје оправдање темељи на потреби правне сигурности. Наиме, уколико је уговорна одредба нејасна, правна сигурност промета не дозвољава потрагу за унутрашњом вољом уговорника; уговор се мора тумачити у складу са изјављеном вољом, која представља »чињенични основ« уговора. Другим речима, правни поредак захтева заштиту поверења у трговачком промету, а уговорник има поверења у оно што је друга страна изјавила, а не у оно што је мислила да изјави.

У оквиру опредељења за субјективни или објективни критеријум тумачења, највећи број европских грађанских законика опредељује се за компромисно решење, које комбинuje оба критеријума. При томе, може се уочити да примат субјективног критеријума, посебно изражен у законцима деветнаестог века, све више уступа место објективном критеријуму. У модерној доктрини констатује се да правило о утврђивању заједничке намере уговорних страна, по правилу, није од велике користи судји с обзиром да се двосмисленост уговорних одредаба најчешће јавља као последица неспоразума између уговорника који су уговорне обавезе схватили на различит начин⁹⁾. Наиме, у највећем броју случајева, до спорова долази управо онда када је веровање уговорника да су постигли сагласност у погледу

4. Још у римском праву дошли су до изражаја различити приступи тумачењу уговора. Тако, у ранијем римском периоду, када су уговори закључивани изговарањем свечаних речи и фраза настаје максима *Cum in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis quaestio*, којој се касније, са порастом значаја воље уговорника, супротставља друга – *In conventionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit* (Papinianus, D. 50,16, 219). Све до касних година 19. века, субјективни критеријум је био доминантан, посебно у законцима и доктрини романске правне фамилије, што је разумљиво с обзиром да су идеје о аутономији воље и учења индивидуалистичке филозофије 18. века, управо на тим просторима добиле највећи домашај. Објективни критеријум, својствен *common law* систему, у ширим оквирима почиње да добија на значају тек у 20. веку. Више о овом питању, Н.Кötz, *Interpretation of Contracts*, у, *Towards a European Civil Code*, Kluwer, The Hague/London/Boston, 1998, стр. 269; R.Zimmerman, *The Law of Obligations, Roman Foundation of the Civilian Tradition*, 1990, стр. 621 и даље; K.Zweigert, Н. Кötz, *Introduction to Comparative Law*, Clarendon Press Oxford, 1995, стр. 400-410; A.Colin, H.Capitant, *Traité de droit civil*, Paris, 1959, стр.452; A.Rieg, *La role de la volonté dans l'acte juridique en droit civil franljais et allemend*, Paris, 1961; E.Gounot, *Le principe de l'autonomie de la volonté*, Thèse Dijon, 1912; G.Alpa, *I contratti in generale – Introduzione alla nuova giurisprudenza*, Torino, 1990, стр.215-225; С.Перовић, нав. дело, стр.369-371.
5. О овој теорији, детаљно, А.Rieg, нав. дело, стр.358 и даље; E.Gounot, нав. дело, стр.214 и даље; Planiol, Ripert, Boulanger, *Traité élémentaire de droit civil*, Paris, 1952, стр.6-9; С.Перовић, стр.255 и даље.
6. А.Colin, H.Capitant, *ibidem*.
7. F.C.von Savigny, *Systems des heutigen römischen Rechts III*, 1840, нав. према Н.Кötz, *Interpretation of Contracts*, у, *Towards a European Civil Code*, Kluwer, The Hague/London/Boston, 1998, стр.268.
8. Детаљно о овој теорији, С. Перовић, *ibidem*.

одређеног питања погрешно, јер је сваки од њих то питање разумео на различит начин. У таквој ситуацији, потрага за заједничком намером страна лишена је сврхе. Исто тако, судија се не може приклонити ни схватању које је једна од страна имала у погледу спорне клаузуле. Он се мора руководити схватањем које би у истој ситуацији имало разумно лице истих својстава, узимајући у обзир све релевантне околности конкретнег случаја¹⁰). Овакво становиште усвојено је у већини модерних законика, као и у међународним документима који третирају питање тумачења уговора.

Констатацију о постепеном “повлачењу” субјективног критеријума у односу на објективни најбоље илуструје упоредна анализа решења националних законика. У грађанским законима романске правне фамилије правила тумачења детаљно су разрађена. Тако, законици Француске, Белгије и Луксембурга садрже велики број правила посвећених овом питању (*Code civil* чл.1156 – 1164)¹¹), у којима је јасно је изражен примат субјективног критеријума предвиђањем да “у уговору треба исцртавати заједничку намеру уговорних страна пре него се задржавати на дословном значењу употребљених израза”¹²). Грађански законици Италије¹³) и Шпаније¹⁴) такође садрже већи број правила која се односе на тумачење уговора, но у њима је утицај објективног критеријума израженији у односу на претходно поменуте законике.

Већина других законика ограничава се на утврђење општег принципа. Тако, немачки *БГБ*, који предвиђа да приликом тумачења изјаве воље треба истраживати стварну вољу (чл.133.), али да се уговори имају тумачити како то захтева поштење с обзиром на устаљена схватања промета (чл.157.), представља типичан пример усвајања комбинованог критеријума тумачења. Слична решења садрже и аустријски *АБГБ* (чл.914, 915.), грчки Грађански законик (чл.173. и чл.200.), португалски Грађански законик (чл.236-238.) и швајцарски Законик о облигацијама (чл.18.). Југословенски Закон о облигационим односима такође је прихватио комбиновани, субјективно-објективни критеријум тумачења уговора. Према решењу чл.99., при тумачњу спорних одредаба не треба се држати дословног значења употребљених израза, већ треба истражити заједничку намеру уговорних страна и

9. У том смислу, V.Heuzé, *La vente internationale de marchandises, Droit uniforme*, Paris, 2000, стр.208; Н.Кötz, *Interpretation of Contracts, u, Towards a European Civil Code*, нав. дело, стр.270. Видети и, К.Zweigert, Н. Kötz, *Introduction to Comparative Law*, нав. дело, стр.402, где аутори оштро критикују правила тумачења француског Грађанског законика, истичући: “Some of these rules are simply banal, others mere rules of thumb”.

10. V., Н.Кötz, *ibidem*.

11. Овако детаљно прецизирана правила Законика, предмет су критике одређених аутора који сматрају да није на законодавцу да у тој мери инструктира судију и да, путем правила која су изван контекста конкретних околности случаја, контролише његову примену закона у поступку тумачења уговора. У том смислу, К.Zweigert, Н. Kötz, *ibidem*. Ова критика чини се међутим неоснованом с обзиром да према ставу француске јуриспруденције доктрине, ова правила нису императивног карактера; то су пре свега савети судији који тумачи уговор. Непримена неког од ових правила од стране судије, неће представљати основ за побијање одлуке пред вишим судом V., А.Colin, Н.Capitant, нав. дело, стр.454.

одредбу тако разумети како то одговара начелима облигационог права утврђеним тим Законом. У погледу усвојених критеријума, у доктрини се истиче да је Закон о облигационим односима, за разлику од других закона упоредног права, објективни елемент у тумачењу уговора изразио уже и прецизније, јер се не везује за општа правна начела, ваћ начела облигационог права која су Законом предвиђена¹⁵⁾.

С друге стране, нови Грађански законик Руске федерације, који је ступио на снагу 1995. предвиђа директан примат објективног критеријума у тумачењу уговора. Према овом решењу, при тумачењу уговора, суд треба да узме у обзир литерарно значење речи и израза који су у њему употребљени. Уколико је термин у уговору (енгл. *term of a contract*) нејасан, његово литерарно значење утврдиће се његовим поређењем са осталим терминима у уговору, као и смислом уговора у целини (чл.431. ст.1). Уколико се применом ових правила садржина уговора не може одредити, права заједничка воља уговорника мора бити утврђена уз узимање у обзир сврхе уговора, при чему треба водити рачуна о свим околностима случаја, укључујући преговоре и кореспонденцију који су претходили уговору, праксу успостављену између уговорника, трговачке обичаје, као и доцније понашање уговорника (431. ст.2).

Решење Бечке конвенције. У Бечкој конвенцији, питање тумачења уговора предвиђено је у чл.8. према коме, »1. У смислу ове Конвенције изјаве и друга понашања једне стране тумачиће се у складу са њеном намером када је друга страна знала или намеру или јој иа намера није могла бити непозната. 2. Ако претходни

12. У Француској доктрини и јуриспруденцији утврђивање намере уговорника је прихваћено као основно полазиште али, истовремено, уколико потрага за таквом намером не даје резултат, узима се да судија треба да примени схватање које би, у светлу свих субјективних и објективних околности случаја, уговорници разумно могли имати. И сам *Code civil* садржи одредбе које поступак тумачења "објективизирају" (чл.1159., чл.1160.). У том смислу, француски аутори истичу: "*Telle est la doctrine française moderne de l'interprétation des actes juridiques : rechercher avant tout chose la volonté des auteurs d'un acte, et si cette recherche ne donne pas de résultats, appliquer les règles objectives d'interprétation formulées par le Code civil*", в., А. Rieg, нав. дело, стр. 367. Сличног је становишта и Gaudemet нав. дело, стр. 207, који констатује да, уколико је индивидуална воља јасно изражена, судија је мора применити. Уколико то није случај, он се не сме задржавати у настојању да утврди претпостављену и фиктивну вољу, већ треба да одлучи на основу правичности и друштвеног интереса. С обзиром да је у већини случајева тешко утврдити праву намеру уговорника, једино што судији практично преостаје јесу објективне претпоставке о томе какво би схватање о спорном питању имало разумно лице у таквим истим околностима. V., К. Zweigert, Н. Kötz, нав. дело, стр.402. У контексту овог питања треба имати у виду и теорију јасних и прецизних клаузула (*La théorie des clauses claires et précises*), према којој, уколико је одредба јасна и недвосмислена и ако између уговорних одредаба нема ниједне контрадикције, судија не треба да утврђује намеру уговорника; он тада није овлашћен да тумачи уговор, а уколико то ипак учини, Касациони суд ће такву одлуку поништити због "*dénaturation de l'acte*". Више, А. Rieg, нав. дело, стр.389.

13. *Codice civile, art.1362-1371.*

14. *Código civil, art.1281-1289.*

15. С. Перовић, Облигационо право, Београд, 1990, стр.371.

стиав не може да се примени, изјаве и друга понашања једне стране тумачиће се онако како би их разумно лице истих својства као друга страна схватило у истим околностима. 3. Приликом утврђивања намере једне стране или схваћања које би имало разумно лице, водиће се рачуна о релевантним околностима случаја укључујући њихове преговоре, праксу коју су међусобно усвојиле, обичаје и свако доцније понашање страна».

Области примене правила тумачења. Потреба примене правила тумачења може се јавити у широком кругу различитих ситуација. Оне се крећу од кратких комуникација путем телефона, телефакса или интернета у погледу мањих односно рутинских продаја, па до комплексних и детаљних уговора који се односе на сложене и дугорочне трансакције. Ипак, одредбе чл.8. од посебног су значаја у случајевима када закључењу уговора нису претходили преговори између страна, као и приликом тумачења уговора по приступу¹⁶). Коначно, с обзиром да се правила чл.8. примењују на «изјаве и друга понашања» страна¹⁷), оне се односе и на правно релевантне радње и комуникације страна које су уследиле након закључења уговора, а које могу проузроковати значајне проблеме у тумачењу уговора. Наиме, под изјавама у смислу чл.8., сматрају се и: изјава о раскиду уговора (чл.26.), измена или раскид уговора простим споразумом страна (чл.29.), обавештење о недостатку робе или о одлагању извршења (чл.39, 48, 68, 71, 72, 79, 88.), као и, разуме се, друге правно релевантне изјаве и обавештења која нису предвиђена Конвенцијом¹⁸).

Критеријуми тумачења. У Бечкој конвенцији усвојен је субјективно-објективни критеријум тумачења уговора. Приликом израде чл.8., UNCTRAL је био суочен са проблемом супротстављених теорија о критеријумима тумачења, које је у прихваћеном решењу настојао да помири¹⁹). Обухватање правила тумачења у оквиру једног члана имало је за циљ поједностављење њихове примене, но првенствена намера редактора Конвенције огледала се у потврди принципа слободе уго-

16. Код уговора по приступу, једна страна унапред одређује елементе и услове уговора преко сталне и опште понуде, а друга страна приступа тако учињеној понуди. Приликом тумачења ових уговора примењује се став 2. члана 8. Конвенције; у том смислу, страном која даје «изјаву» сматра се страна која је одредила елементе и услове уговора. Насупрот томе, кад је реч о уговору са споразумно одређеном садржином, став 2. члана 8. не примењује се, с обзиром да он разликује страну која чини изјаву од стране која ту изјаву прима. Овакви уговори биће предмет општег правила тумачења предвиђеног у ставу 3. члана 8. Конвенције. Више о томе, J.O.Honnold, *Uniform Law For International Sales, Third Edition, Kluwer Law International, 1999, стр.115-116.*
17. Чл.8. односи се на «изјаве и друга понашања» страна, што, формално, значи да се примењује на једностране акте, а не на сам уговор који се рађа као њихов резултат. V., V.Heuzé, *La vente internationale de marchandises. Droit uniforme, Traité des contrats sous le direction de Jacques Ghestin, L.G.D.J. Paris, 2000, стр.208.*
18. V., J.O.Honnold, *ibidem*, V.Audit, нав. дело, стр.42.
19. Проблем се чинио утолико већим с обзиром да у ULIS-у и ULFIS-у правила тумачења нису формулисана у оквиру једног члана већ су нека од њих садржана у различитим члановима ових докумената. V., ULIS, чл.9.3. и ULFIS, чл.4.2. и чл.13.2.

варања утврђеног у чл.6, која је јасно истакнута предвиђањем »намере« страна као приоритетног критеријума тумачења²⁰).

Утврђење намере уговорних страна – субјективно тумачење. Намера уговорних страна представља основ на коме се темељи став 1. члана 8. Конвенције. Приоритет намере једне уговорне стране у смислу субјективног критеријума постоји само у случају када је друга страна ту намеру знала или јој та намера није могла бити непозната.

Приликом тумачења изјаве једне уговорне стране, као релевантан моменат узима се како је друга уговорна страна ту изјаву морала разумети²¹), руководећи се добром вером и устаљеном праксом²²). Другим речима, полази се од тога да је једна страна, уколико не жели да буде везана видљивом намером друге стране, дужна да је о томе уредно обавести; уколико пропусти то да учини, уговор ће се тумачити у складу са таквом намером²³). Тако, ако је закључен уговор о продаји између стране из Француске и стране из Швајцарске, у коме је цена одређена у францима, може се као спорно јавити питање да ли је реч о француским или пак, швајцарским францима. У таквом случају, уколико је нпр. купац из Швајцарске знао да је цена, по схватању продавца, одређена у швајцарским францима и томе није приговорио, судија ће, у смислу чл.8.1., спорну клаузулу тумачити у складу са намером продавца²⁴). У том контексту, правило предвиђено чл.8.1., примењује се на изричите изјаве воље, комуникације и сва друга правно релевантна понашања уговорника, учињена пре или након закључења уговора²⁵).

У случају језичких неспоразума до којих често долази у међународним трансакцијама, критеријум тумачења у смислу чл.8.1. огледа се у утврђењу да ли намера стране која је учинила изјаву није могла остати непозната другој страни. Наиме, усвојено је полазиште да једна страна, уколико прихвати да преговара на страном језику односно прихвати понуду сачињену на страном језику, мора прихватити и значење које се терминима даје на том језику. У случају нејасноћа, та страна је дужна да затражи разјашњење или да обезбеди стручан превод, односно обавезна је да том питању приступи са пажњом која је уобичајена у пословном промету. На супрот томе, од уговорника се не очекује да разуме изјаву учињену на језику који

20. V., W.Junge, Art.8., у, P.Schlechtriem, нав. дело, стр.69; J.Вилус, нав. дело, стр.23.

21. W.Junge, ibidem, стр.70; K.H.Neumayer, C.Ming, нав. дело, стр.111., где аутори истичу: *“L’interprétation des déclarations des parties part tout d’abord de la volonté subjective du déclarant, telle qu’elle se manifeste extérieurement, de manière reconnaissable pour le destinataire. La Convention est ainsi régie par le principe de la confiance, qui est reconnu dans de nombreuses législations”.*

22. Југословнски Закон о облигационим односима усваја исти критеријум предвиђањем да при истраживању заједничке намере уговорних страна, спорну одредбу треба тако разумети како то одговара начелима облигационог права утврђеним тим Законом (чл.99. ст.2.).

23. J.Ramberg, International Commercial Transactions, ICC Kluwer Law International, 1998, стр.33.

24. V., V.Heuzé, нав. дело, стр. 209.

25. Примере случајева у којима може доћи до примене чл.8.1., в., В.Audit, нав. дело, стр.42.

није уобичајен у међународној трговини или изјаву која упућује на неки мало познат правни систем²⁶⁾.

Када је воља изјављена на нејасан или двосмислен начин, приоритетан значај даје се правој намери уговорних страна. Таква изјава воље обвезиваће другу страну иако није разумела њено значење, уколико јој намера друге стране није могла бити непозната. Другим речима, за разлику од ст.2.чл.8., ст.1.чл.8. упућује на знање односно незнање самог уговорника коме је конкретна изјава била упућена. Полази се од тога да је такав уговорник, на основу познавања конкретног тржишта или на основу преговора, могао знати намеру друге уговорне стране, чак иако он то касније оспорава. С друге стране, уколико између изјаве једне стране и њеног доцнијег понашања постоји несагласност, узима се да њено актуелно понашање одређује значење њене изјаве²⁷⁾.

Објективно тумачење. У међународној трговини, често је из практичних разлога тешко утврдити сагласност између намера уговорних страна, због чега ст.1.чл.8. ретко налази примену у пракси²⁸⁾. Фактички, судија најчешће неће бити у могућности да установи да ли је једној страни била позната намера друге стране, односно да ли јој та намера није могла остати непозната. Из тих разлога, највећи број проблема из области тумачења решава се применом ст.2.чл.8.²⁹⁾ који усваја објективни критеријум - како би разумно лице истих својстава као друга страна схватило конкретну изјаву воље у истим околностима³⁰⁾.

Стандард разумног лица истих својстава (*of the same kind, de même qualité*) у истим околностима (*in the same circumstances, dans la même situation*³¹⁾), као недовољно прецизан и деликатан за разумевање³²⁾, треба тумачити у складу са сврхом правила које га прадвиђа³³⁾. У том смислу, у литератури се констатује да се под разумним лицем *истих својстава* сматра трговац исте специјалности, из исте тр-

26. W.Junge, Art.8., у, P.Schlechtriem, нав. дело, стр.71; J.O.Honnold, нав. дело, стр.118, где аутор наводи да када стране говоре различите језике и припадају различитим правним системима, потребно је да избегавају употребу израза који су непознати или који представљају "false friends" (лажне пријатеље), и који за сваку страну имају различито значење.
27. Више, W.Junge, ibidem.
28. В., В.Audit, нав. дело, стр.42; К.Н.Neumayer, С.Ming. нав. дело, стр.112 и даље; J.O.Honnold, нав. дело, стр.107 и даље; J.Ramberg, нав. дело, стр.33.
29. В., нпр. одлуке OLG Hamm, 8.2.1995., Praxis des internationalen Privat-und Verfahrensrechts, Bielefeld (IPRax), 1996, стр.197; LG Hamburg, 26.9.1990, RIW 1990, стр.1015 и даље; LG Memmingen, 1.12.1993, IPRax 1995, no 3.
30. Према Јунгу, нав. дело, стр.72, овај стандард је практично идентичан широко усвојеном стандарду општеприхваћеног мишљења - *generally accepted view*. Ипак, чини се да стандард општег мишљења који познаје и југословенски Закон о облигационим односима обухвата знатно шире подручје правних односа.
31. У погледу овог термина енглески текст одступа од француског упућујући на *околности*, а не на *ситуацију*.
32. О томе, С.М.Bianca, М.Ј.Bonell, Commentary on the International Sales Law; the 1980 Vienna Sales Convention, нав. дело, стр.218 и даље.
33. В., С.М.Bianca, М.Ј.Bonell, стр.219.

говинске бранше, док се у оквиру *испих околности* узимају у обзир различите ситуације везане за услове тржишта, законодавство, политичке и друге факторе³⁴).

У том контексту, релевантно је схватање који би имао специјалиста који се разуме у врсте уговора о продаји везане за трговинску делатност којом се бави³⁵), укључујући и њихову уобичајену језичку технику, технику извршења посла (начин отпремања робе, царинске формалности, начин плаћања, и сл.), као и техничке карактеристике робе и њену употребу³⁶). Другим речима, потребно је да је у питању употреба стандардних термина и клаузула који су данас општепознати у међународној трговини³⁷).

Ипак, чини се да и поред настојања доктрине да га што ближе одреди и прецизира, овај стандард, у суштини, судији оставља задатак процене у сваком конкретном случају, у складу са свим релевантним околностима, чему је и посвећен ст.3.чл.8. Оно што је битно, то је да се приликом оцене овог питања поштује начело савесности које је утврђено у чл.7. Конвенције, а односи се посебно на тумачење изјаве воље као акта који води закључењу уговора³⁸).

Тумачење у светлу релевантних околности. У ст.3.чл.8, Конвенција утврђује да приликом тумачења намере једне стране или схватања које би имало разумно лице, треба узети у обзир релевантне околности случаја, предвиђајући неке од најзначајнијих.

Тако, у ове околности укључени су преговори као фаза која може претходити уговору, а у оквиру које стране преговарају о околностима релевантним за закључење уговора³⁹). Што је један уговор значајнији, то се са више основа може очекивати да ће његовом закључењу претходити преговори, који, ако се имају у виду

34. У том смислу, С.М.Вianca, М.Ј.Вonell, *ibidem*; К.Н.Неumayer, С.Мing, нав. дело, стр.112-113; Ј.О.Нонnold, нав. дело, где се констатује да овај стандард полази од чињенице да само оно лице које се бави комуникацијом те врсте има могућност да разуме значење термина који имају различито значење у различитим правним системима (нпр. *warranty, condition, disclaimer, trust*), узимајући у обзир могућност друге стране да "сакрије" нека за њу неодговарајућа значења - "*the intellectual superiority of the legal virtuoso*".

35. В., ULIS, чл.9.3., према коме се тумачење израза, клаузула или формулара који се употребљавају у трговини врши према смислу који им се редовно даје у заинтересованим трговинским круговима. У тим оквирима, потребно је разликовати случај у коме су оба уговорника учествовала у формулисању стандардних клаузула, од случаја у коме једна страна унапред утврђује све услове и елементе уговора, а друга страна само приступа тако учињеној понуди. У таквом случају, мора се утврдити, не само пуноважност једнострано формулисаних одредаба (чл.4.а.), већ и чињеница како би један стручњак разумео њихово објективно значење и да ли, у конкретном случају, постоје одступања од њиховог уобичајеног значења; уколико постоје, узима се да такве одредбе не улазе у састав изјаве. В., W.Junge, Art.8., у P.Schlechtriem, нав. дело, стр.72.

36. В., W.Junge, Art.8., у P.Schlechtriem, нав. дело, стр.72.

37. Правила националних закона која се односе на употребу неуобичајених или терених клаузула, в., К.Н.Неumayer, С.Мing, нав. дело, стр.114-115.

38. У том смислу, в. К.Н.Неumayer, С.Мing, нав. дело, стр. 113; W.Junge, Art.8, у, P.Schlechtriem, нав. дело, стр.72; P.Volken, *The Vienna Convention: Scope, Interpretation and Gap-Filling, International Sale of Goods. Dubrovnik Lectures, Oceana, New York/London/Rome, 1986, стр.42.*

приликом тумачења уговора, често могу допринети утврђењу правог значаја и смисла неке уговорне одредбе: нпр. уколико се страна која захтева тумачење позива на обавезу друге стране коју је ова изричито одбила у току преговора⁴⁰).

Пракса коју су стране међусобно успоставиле такође може бити од значаја приликом тумачења. Често се, на пример, догађа да произвођач одређене врсте робе који дуго времена испоручује одређеном клијенту ту робу, од тог клијента добија уобичајену поруџбину на коју изричито не одговара. У оваквом случају, према установљеној пракси између страна узима се да је понуда прихваћена иако је произвођач робе »ћутао«. Уколико не би имао намеру да буде везан понудом, понуђени би био дужан да одмах или у остављеном року одбије понуду; у супротном, уговор се сматра закљученим⁴¹).

Доцније понашање уговорних страна такође је предвиђено Конвенцијом као околност која може допринети утврђењу праве намере уговорника. Тако, доцније понашање страна из кога се може закључити да оне признају постојање уговора (нпр. позивање на »наш претходни споразум«) некада се узима као основ да је уговор о продаји закључен⁴²). Чл.8.3. Конвенције, у околности које треба узети у обзир приликом тумачења, убрјаја и обичаје којима је посвећено посебно поглавље овог рада.

Синтеза. У оквиру опредељења између ”екстремно субјективног” и ”екстремно објективног” критеријума тумачења уговора, оптимално решење треба тражити негде на средини, путем комбиновања једног и другог приступа. Суштински, они не морају бити међусобно супротстављени. Наиме, сврха тумачења огледа се у утврђивању праве заједничке намере уговорних страна; ту намеру судија ће покушати да утврди узимајући у обзир све релевантне околности конкретног случаја. Уколико таква заједничка намера не постоји (сваки од уговорника је уговорну одредбу схватио на различит начин), суд ће применити стандард схватања разумног лица истих својстава и у истим околностима као уговорне стране, опет имајући у виду све релевантне околности конкретног случаја.

39. О преговорима, С. Перовић, Облигационо право, Београд, 1990, стр.264 и даље; о предуговорној одговорности у савременим правним системима, М.Орлић, Новије тежње у области предуговорне одговорности, Актуелна питања савременог законодавства, Зборник радова са Саветовања правника 5-9. јун 2000. у Будви, Београд, 2000, стр. 41-65.

40. Ово правило у супротности је са правилом *parol evidence rule* енглеског права, које као што је речено (ф. н. 294, инфра), забрањује узимање у обзир доказа који су у супротности са писменим документом.

41. В., С. Перовић, нав. дело, стр.260 и даље. Ово правило предвиђено је у чл.18.3. Бечке Конвенције, као и у југословенском Закону о облигационим односима, чл.42.ст.3.

42. В., Једнообразни трговачки законик САД, чл.2-207.(3), према коме, ”Понашање обеју страна из кога се види да оне признају постојање уговора довољно је да се сматра да је уговор о књијпродаји закључен чак и ако на њо не упућују њихова писмена. У икаквом случају одредбе конкретнијој уговора обухватају оне одредбе у погледу којих се писмена уговорних страна подударају, као и све додатне одредбе унеише на основу ма кој другој члана овој Закона”. В. и чл 2-208.(1) истог Законика.

У том смислу, субјективни и објективни критеријум, не само што не искључују један други, већ се напротив допуњују »помажући« судији да оствари сврху тумачења уговора. Релевантне околности сваког конкретног случаја (преговори, понашање уговорника, природа и сврха уговора, пракса успостављена између страна, обичаји и сл.), као чињенице које »осветљавају« намере уговорника, посебно су значајне у остварењу те сврхе. Из тих разлога, чини се да су најприкладнија она решења која, усвајајући комбиновани критеријум, посебну пажњу посвећују овим околностима и набрајају их *exempli causa*, чиме се у највећем степену остварује сврха тумачења.

Решење усвојено у Принципима европског уговорног права. Управо на таквој позицији стоје Принципи европског уговорног права који питање тумачења детаљно регулишу (чл.5:101-5:107). Према овом решењу, субјективни критеријум посебно је наглашен формулацијом да се уговор тумачи у складу са заједничком намером уговорних страна, чак и када такво тумачење одступа од дословног значења речи у уговору (чл.5:101.1). Уколико је утврђено да је једна страна у уговору схватила уговор у неком посебном смислу и да тај смисао у време закључења уговора другој страни није могао остати непознат, уговор ће се тумачити у смислу у коме га је схватила прва уговорна страна (чл.5:101.2.). Уколико се намера не може утврдити применом претходних ставова, уговор се тумачи у смислу који би му разумне особе истих својстава као уговорне стране дале под истим околностима (чл.5:101.3.)⁴³.

Након утврђења општих правила тумачења, Принципи у чл.5:102. *exempli causa* предвиђају околности које могу бити релевантне како за утврђење заједничке намере уговорника (чл.5:101.1.), тако и за одређење његовог разумног значења (чл.5:101.3.). Тако, при тумачењу уговора, судија треба посебно да узме у обзир: околности под којима је уговор закључен, укључујући прелиминарне преговоре; понашање страна, чак и оно које је уследило након закључења уговора; природу и сврху уговора; тумачење које су стране већ примењивале у погледу сличних клаузула и успостављену праксу између страна; смисао који се обично даје терминима и изразима у области активности у питању и тумачење које је у погледу сличних клаузула већ дато; обичаје; савесност и поштење. Остале одредбе (чл.5:103-5:107.) посвећене су посебним правилима тумачења.

Овакво решење чини се посебно значајним с обзиром да ће судији, по правилу, бити од велике користи да пред собом има јасну и једноставну листу околности у оквиру којих првенствено треба да се креће приликом тумачења уговора, чиме се доприноси остварењу правне сигурности и постизању сврхе уговора.

43. Комбиновани критеријум усвојен је и у UNIDROIT Принципима за међународне трговинске уговоре, који питање тумачења детаљно регулишу (чл.4.1.-4.8.), изричито предвиђајући да ће се уговор тумачити у складу са заједничком намером уговорних страна (чл.4.1.1.); уколико та намера не може бити утврђена, уговор ће се тумачити онако како би га разумно лице истих својстава као уговорне стране схватило у истим околностима.